

Uredništvo i uprava
ZAGREB, MASARYKOVA 28a
Telefon 67-80
Uredništvo in uprava
za Slovenijo in slovenski del
Julijske Krajine
LJU LJANA, Erjavčeva 4a

ISTRA

SKUPLJAJMO NARODNO BLAGO
IZ ISTRE! ONO NAJRJEČITIJE GO-
VORI, DA JE ONO ZEMLJA NAŠA.
DA JE ONO KRV NAŠA!

GLASILO SAVEZA JUGOSLOVENSkih EMIGRANATA IZ JULIJSKE KRAJINE

NEUTRALNOST ITALIJE

Prema političkoj strukturi država i ideološkim povezanostima smatralo se da će se velesile u slučaju rata opredijeliti odmah u dvije fronte, a male države da će po svom geografskom položaju i radi osiguranja budućnosti biti privučene jednoj ili drugoj fronti. Rat je izbio i mi smo stali pred činjenicu da su velesile Italija, Sovjetska Rusija, Sjeverna Amerika i Japan izjavile svoju neutralnost.

Iako rat nema reperkusija samo na ratujuće stranke, države udaljenije od ratnih zbivanja, odnosno udaljenije od ratujućih država su više pošteđene od poremećaja. Zato i najvažniju ulogu od neutralnih država u sadašnjem momentu igra Italija. To još više što je povezanost Rima i Berlina bila cementirana izrazom os. Za ratnu rotaciju os nije odmah pokrenuta. Italija je ostala vjerna svojoj tradicionalnoj politici čekanja, da slijepo ne zagrije. Ostala je po strani, ali ne pasivna.

Italija je nastojala da se mirnim putem udovolji zahtjevima Njemačke. Mussolini je u najvećoj napetosti razvoja događaja poduzimao na jednoj i drugoj strani korake da se za 5 septembra sazove konferenca za rješenje krize. Rat je izbio 1 septembra, dakle još u toku njegovih nedovršenih pregovora za konferencu. To nastojanje za mirno rješenje sporova postalo je baza talijanske neutralnosti. A i opravdanje u pogledu Njemačke, a garancija u pogledu Francuske i Engleske.

Hitler je zahvalio Mussoliniju za njegovu dosadašnju podršku, preporučio se za budućnost i suspendirao ga je od pružanja oružane pomoći, jer da će sam stvar urediti. S druge strane Italija je pružila dokaza da namjerava ostati neutralna. Mnoge poduzete mjere ratnog značaja su ublažene. U vrijeme ratne opasnosti ona ponovno šalje preko oceana svoje parobrode i uspostavlja parobrodarske linije po Sredozemnom moru. Ponovno se otvara granica prema Francuskoj i normalno razvijaju trgovački odnosi. U Italiji samoj poduzimlju se radovi koji ne spadaju u sferu ratne aktivnosti.

Italija je po strani ratnog sukoba, ali naglašava da uza sve to nije i ne može ostati nezainteresirana u sadašnjem razvoju situacije.

U rat se nisu uvukle zaraćene stranke radi Danziga i Koridora. Njemačka je sputana ugovorom u Versaillesu. Ona se protivi njemu bori, ona ga je dosta i oborila, ali hoće da uopće iščezne versajski diktat i njegov duh. To je Hitler i naglasio u svom govoru, koji smo donijeli u zadnjem broju našeg lista.

Borbu protiv mirovnog ugovora vodi on ratom. Tu istu borbu protiv Versaillesu vodi i Italija i ne samo od jučer. I ona traži novo uređenje Evrope, jer se smatra prikraćenom ugovorom u Versaillesu za nužan razvoj svog ekonomskog, političkog, kulturnog i etničkog života.

S druge strane ne naglašavaju utanačenja svjetske mirovne konferencie. Engleska i Francuska bore se protiv metodama, kojima se hoće urediti evropske odnose, bore se protiv sile, dakle protiv rata.

Iako potocima teče već ljudska krv i uništavaju se materijalne tekovine, iako ima razloga najcrnijem pesimizmu glede daljnje sudbine Evrope, u Rimu se vodi živa diplomatska akcija za mir. Ali sada će biti mnogo teže naći jednu formulu na koju bi pristala jedna i druga strana. Jer kako će se složiti »borba za uništenje brutalne sile« kako kažu Englezi sa fakički provadjanom silom.

Bismarck je kazao da evropski sat treba navijati svakih 50 godina. Sadašnja tehnika skraćuje vrijeme i brza zbivanja skratila su pero evropskog sata na 20 godina. Ako treba naviti taj sat, treba ga staviti u ispravno stanje. A sat ne ide ispravno, ako sav mehanizam nije u redu ako i najsitnija prašina nije odstranjena.

KOMEMORACIJA

Omladinska sekcija društva »Istra« u Zagrebu održat će komemoraciju za Vladimira Gortana i bazovičke žrtve u subotu 16 IX u 8 sati na večer u Učiteljskom domu na Trgu Kralja Aleksandra br. 4.

Umoljavaju se svi Istrani da toj komemoraciji prisustvuju

Ukrepi proti urbanizaciji

Delavci in kmetje se ne bodo mogli svobodno naseljavati v mesta

V svoji demografski študiji »Slovenici in Hrvatje pod Italijo« (Ljubljana 1938) sem na podlagi uradne statistike pokazal, da je demografsko gibanje v slovenskih in hrvatskih občinah Julijske Krajine v svojem bistvu beg za dežele in iz dežele. Prvi del tega pojava pa ni značilen samo za Julijsko Krajino, temveč za vso Italijo in bega prebivalstva z dežele v mesta in industrijska središča niso mogli zadržati ali vsaj močno ovirati. Zato se je italijanska vlada odločila izdati poseben zakon, ki naj ustavi to usodno gibanje. Novi zakon je bil podpisan 6. julija, a objavljen 9. avgusta tega leta. Zaradi važnosti tega zakona tudi za naše rojake hoćemo tu navesti njegove točke.

Prvi člen določa: Nihće ne sme prenesti svojega bivališča v glavna mesta pokrajin, v druge občine z već kakor 25.000 prebivalci ali v občine z manjštevilmim prebivalstvom, ki pa imajo večji industrijski pomen, ako ne more dokazati, da je zato prisiljen po svoji funkciji, službi, poklicu ali pa da si je zjamčil stalno dobičkanosno zaposlitev v občini, kamor se hoće preseliti, ali pa da so ga v to napotili drugi utemeljni razlogi, toda le pod pogojem, da si je predhodno zjamčil primerna sredstva za vzdrževanje. Kateri kraji imajo v smislu tega člena industrijsko važnost, določa notranji minister sporazumno z ministrom za korporacije.

Drugi člen urejuje posebno še vprašanje delavcev. Zaposlovanje delavcev je sedaj urejeno po zakonu od 21. decembra 1938. Po tem zakonu je zaposlitev delavcev javna funkcija v interesu nacionalne produkcije države. Zato ne sme delo dajalec razen v primerih, ko bi sicer trpele škode osebe, sirovine ali na-

prave, sam in še to te s predpisano odo- britvijo najemati delavce, temveč mora storiti preko korporativnega inšpek- torata, ki vrši funkciju posredovalca v imenu strokovnih delavskih zvez. Vsako drugo, tudi brezplaćno, posredovanje je strogo zabranjeno. Delodajalec pa razen v nekaterih primerih ne more zahtevati od inšpektorata, da sme določene osebe sprejeti na delo, temveč se mora ome- jiti samo na navedbo števila delavcev, ki jih potrebuje. Praktično se izvaja to celo tako, da inšpektorat sam določa, ko- liko delavcev mora podjetnik v skladu z velikostjo obrata najeti.

Za nastavitev delavcev katerekoli vrste, in sicer toliko takih, za katere se zahteva samo numeričen predlog, kakor za one, za katere je dopušćen imenski predlog s strani delodajalca, se zahteva pooblastilo pokrajinskoga organa, ki nadzoruje zaposlitev, ako gre za delav- ce iste pokrajine, kjer želijo biti name- šćeni, odnosno pooblastilo medpokrajins- kih ali državnih organov, kadar gre za zaposlitev delavcev iz drugih pokrajin.

Da se preprećijo morebitne prekrš- tve zakona, določa člen tretji, da se ne sme vpisati v seznam obćanov nobena oseba, ki ne more dokazati, da uređuje zahtevam prvega člana. Kdor pa ima pogoje za vpis, potrjuje s tem, da ima zadostna sredstva za življenje; zato ne more biti vpisan ne v seznamu revežev, ne v seznamu uradov za zaposlitev, tako da je izkljućen od vsake podpore ali druge zaposlitve, ki je pod kontrolu sindikatov.

Dalje je v vseh omenjenih obćinah prepovedano dajati v najem ali podna- jem hiše, stanovanja, sobe ali druge lo- kale osobam ali družinama, ki ne predlo- žijo potrdila, da uređuju zahtevam za bivanje v teh obćinah.

Delavci, ki so se preselili za časno delo v katerokoli obćino kraljevine, mo- raju najkasneje 30 dni po konćanem de- lu zapustiti to obćino, ako si niso med- tem preskrbeli stalne zaposlitve.

Posebno stroge so določbe za poljske delavce. Noben poljski delavec se ne sme niti v obćini svojega stalnoga bivališća vpisati za drugo kategoriju dela, ako ne utemeljuje razloga, zaradi katerega ho- će zapustiti zemlju, ki jo je doslej ob- delovao.

Vse osebe, ki so ob objavi zakona predhodno bivale v kaki obćini, ki jih navaja člen prvi, jo moraju zapustiti najpozneje v teku šestih mesecev in se vratiti v svoju domaću obćino.

Prestopki proti tem določbam se bo- do kaznovali z zaporom od enega me- seca in z globo do 1000 lir. — Tudi za uradnike posredovalnih uradov, deloda- jalce in stanodajalce, ki bi kršili določbe zakona, so predvidene denarne kazni, ne glede na morebitno drugo kazensko postopanje.

Novi zakon bo imel znatne posledice tudi za naš živelj v Julijski Krajini, zlasti ker nima deželsko prebivalstvo moćnosti, da bi prehranilo vse svoje člane. Verjetno bo to sprićo sedanje ure- đitve zaposlovalnih organov vplivalo tudi na etnografsko sestavo prebiva- lstva v većih obćinah. L. Č.

Zakon o urbanizmu

Pula. — Sa 24. prošlog mjeseca stu- pio je na snagu takozvani zakon o urba- nizmu, po kojemu se niko ne moće nastani- ti u gradove, gdje su sjedišta općine, ako nije po službenoj dućnosti tamo premje- šćen ili po redovnoj profesiji ili ako si nije osigurao stalno unosno zaposlenje.

Na velikoj pozornici

Položaj fronte — Brzo napredovanje Nijemaca — Hrabrost i patriotizam Poljaka — Hoće li Poljaci zaustaviti protivnika — Engleska i Francuska

Dovoljno je pogledati zemljopisnu kartu pa da se uvidi, da se Poljaci na svojim granicama prema Njemačkoj u ratu ne mogu održati. Granica se još više produljila iza kako je bivša čehoslo- vačka granica — Moravska i Slovačka — postala polazni teren njemačke voj- ske. Njemačka je vojska po pripremlje- nom planu nastupala sa sjevera od istočne Pruske i sa juga iz Slovačke preko Krakova, a zapadnu Poljsku, oko Po- znanja, je ostavila. Time se je kao kli- ještima približila s juga i sjevera Var- šavi, a sredina je ostala kao u vreći. — Trupe zapadno od Varšave morale su se povlaćiti i bez borbe na istok, da ne ostanu zatvorene. Njemački je plan van- redan i dobro je uspio. Iza 10 dana rata moće se reći, da imademo ravnu frontu od sjevera na jug, t. j. granice istočne Pruske sjeverno Ostrolenke, preko Var- šave uz Vislu te Visloku. — Izvještaji govore da je dosada učestovala u bor- bama samo trećina poljske vojske, pa da se Poljaci spremaju utvrditi iza Varšave na Bugu, gdje će prodiranje njemačke motorizirane vojske biti otešćano radi podvodnog terena. Linija bi ovdje išla pred ili iza rijeke Buga preko Bialostoka na zapad, te od Brestlitovska napred te od Kovelja prema Cholmu-Lublinu, a od Lavova na zapad prema Jaroslavu— Pšemislju. Mnogim našim čitaocima po- znata su ova mjesta iz svjetskog rata, jer su bili u rovovima oko njih kad su služili u 97, 5, 17 ili drugim bivšim au- strijskim pukovima. Ako Poljaci ovdje zaustave Nijemce, rat bi mogao popri- miti drugi izgled na trajanje zapadne fronte.

Svakako će njemačko vodstvo nasto- jati da nastavi i uspješno dokonća ope- racije na poljskom bojištu, dok će polj- sko vodstvo svim silama nastojati, da sada svoje čete u skraćenoj fronti sa- bere i čim prije ili na jednom krilu ili u centru udari i probije neprijateljsku frontu, i to prije nego se neprijatelj sa- bere, sredi i udari sa svojim armadama. Da li će to Poljacima uspjati, vidjet će se brzo.

U svim tim operacijama na ovom bojištu igralo je velevažnu ulogu ratno zrakoplovstvo, naroćito njemačko, koje je neprestanim napadajima, čini se, smetalo dovješanje poljske mobilizacije,

odnosno skupljanje četa, i neprestanim, teškim bombardiranjem pozadine, voj- nih objekata, aerodroma, željezničkih li- nija, onemogućilo pravilno i brzo na- rukovanje rezerva. Čudno je, da sa stra- ne Engleza i Franceza nije stiglo djelo- tvorno pojaćanje u zrakoplovstvu, ma- kar s brodova-nosaća aeroplana, makar uz veće gubitke, jer bi takva pomoć dje- lovala i moralno na poljsku vojsku, a sprijećila bi barem opseg aktivnosti nje- mačkog zrakoplovstva.

Kako spomenusmo, Nijemci su vrlo brzo došli do Varšave. Tu je nastao za- stoj tako da su Nijemci dali saopćenje da njemački narod mora razumjeti da se od njihovih četa ne moće očekivati da i dalje napreduju iznenadajućom brzinom. Potrebno je da se utroši znat- no vremena, kako bi se osigurali dosada zauzeti položaji.

Kraj svega prvenstva njemačke voj- ske u motoriziranim jedinicama, zrakop- lovstvu, tehničkoj opremi, brojnoj nad- moćnosti i strategiji, poljska je vojska pokazala i pokazuje zapanjuću hra- brost. Ne samo što Varšava nije pala kad su joj se Nijemci približili, već i ona vojska, koja je ostala u vreći po- kazuje svoju djelatnost. — Na sjeveru Gdinja još nije pala, a Westerplatte kod Danziga, mala posada od čete vojnika držala se je deset dana. Njihovu hra- brost priznaju i neutralci i sami protiv- nici. — Ratni dopisnik talijanske »Tri- bune«, koji je iz Krakova stigao u Var- šavu u momentu kad su njemačke pred- straže došle pod Varšavu, kaže da se poljski vojnici svugdje hrabro bore i da je gledao kako se na raznim sektorima fronte od Poznania do Nareva i Varšave Poljaci odvažno bore i umiru kao junaci, ali da ipak ne mogu odoljeti dobro organiziranim i tehnički premoćnim di- vizijama, što je najvažnije u sadašnjoj teškoj stvarnosti.

I ne samo vojska već i sav poljski narod se bori za svoju zemlju, bio voj- nik ili civil. Muško i žensko, žene, dje- ca i stari učestvuju u obrani. Svoj pa- triotizam plaćaju krvlju i životom. Ali sve te vrednote zaostaju sa stvarnim prednostima protivnika.

Rezultat operacija u Poljskoj moće stvoriti obrat u daljnjem razvoju sada-šnjeg ratnog stanja. Bilo da Poljaci za-

ustave prodiranje Nijemaca, bilo da fronta bude likvidirana. Sve će tada za- visiti od zapadne fronte. Saveznici će znati što im je činiti da sadašnji nje- mački uspjeh u Poljskoj ne zadobije ka- rakter fakićne eliminacije Poljske iz rata. Jer u slučaju okupacije cijele Polj- ske po Nijemcima još prije zime, preba- cili bi Nijemci svu svoju istoćnu vojsku na francusku frontu, te bi time nastala i tamo druga situacija, teža za Francu- ze, a bolja za Nijemce, jer bi ovi i cijelo zrakoplovstvo mogli koncentrirati na svojoj zapadnoj fronti. — Naravno, da Francuzi imaju iza sebe svoju ogromnu, prvoklasnu vojsku i novo organiziranu englesku vojsku, ali je ipak velika razli- ka boriti se na utvrdjenoj liniji samo s manjim dijelom njemačke vojske, nego sa cjelokupnom njemaćkom vojskom i zrakoplovstvom.

Poljska imade sa Engleskom i Francu- skom novopotpisani protokol k postoje- ćem ugovoru, da Englezi i Francuzi ne će bez njezine privole potpisati mir ili obustaviti neprijateljstvo, već samo u potpunju solidarnosti. Prema tome se is- kljućuje verzija da bi se mogao potpi- sati mir poslije eventualne okupacije Poljske. A malo bi znaćenja imao i mir, koji bi Njemačka potpisala sa nekom poljskom vladom, koju bi ona obrazovala u slučaju okupacije cijele Poljske ili sa- mo Varšave.

ZABRANJENO SAKUPLJANJE DOBROVOLJACA

Ministar unutarnjih poslova potpisao je naredbu, kojom se zabranjuje svako sakupljanje dobrovoljaca za rat u stran- nim zemljama, propaganda za to sakup- ljanje, odlazak dobrovoljaca iz Jugosla- vije kao i prelaz dobrovoljaca preko Ju- goslavije u svrhu stupanja u vojsku koje strane zaraćene države. — Prekršitelji naredbe kaznit će se globom od 100 do 1.500 din., u slučaju neisplativosti zatvo- rom od 1 do 30 dana. U koliko bi se pak ustanovilo, da je učin teže prirode, po- stupat će se u smislu čl. 45. zakona o ustrojstvu vojske i mornarice i čl. 32. za- kona o državljanstvu.

LEPA GESTA MLADEGA ZUBOTEHNIKA

OB NESREČI UBOGEGA KMETA

Trst, 9 sept. 1939 — Pred nekaj dnevi se je vozil s svojim malim avtomobilom iz Škofelj proti Divači mladi zobotehnik Dujc Albin. Na sredi poti mu je prišel nasproti neki kmet iz Potoka pri Lokvi z vozom, ki sta ga vlekla vol in krava, ki ni bila vajena vožnje. Tako je pri srečanju z avtom krava nenadoma odskočila in zletela naravnost pod avto, ki jo je podrl ter poškodoval tako, da je na mestu tudi poginila. Ubogi kmet, ko je opazil nesrečo, je pričel tarnati čes, da ga po smrti hčere še ni zadelo tako nesreča, ki mu je vzela edino kravico, poleg tega pa bi moral po cestnih predpisih plačati popravilo avta, ki je bil tudi poškodovan in kazen. Živinče je sicer prodal mesarju, a z veliko zgubo. Ko je mladi zobotehnik videl nesrečo ubogega kmeta, se je takoj odpovedal vsaki odškodnini in preganjanju in je kmetu še obljubil, da mu bo priložil par sto lir, da si po lahko opomogel in kupil drugo kravico. Ta gesta je kmeta pomirila, dočim je že itak priljubljenemu zobotehniku, priljubljenost še bolj dvignila. — a.

DUHOVNIŠKE VESTI

Štefan Gnjezda, ki je po smrti nezabnega dekana msgr. Arka upravljal idrijsko župnijo, bo šel za župnega upravitelja v Podkraj nad Vipavo. Franc Gabrenja, župni upravitelj v Podkrajju, je imenovan za župnega upravitelja v Lozicah pri St. Vidu. Župnijo Kojsko v Brdih upravlja Mario Virgulini.

Tržaški škof msgr. Santin je imenoval prof. Lucijana Lucianija za svojega delegata pri privatnih zavodih za versko vzgojo. Msgr. Ivan Sirotti je bil imenovan za predsednika na duhovniških skupščinah za koprski okraj. Ko je šel po lastni želji tomajski dekan Mihael Barbič, ki je opravjal duhovniško službo tudi v Divači in Škocijanu, v pokoj, je trž. škof imenoval kanonika msgr. Gležarja, ki je sedaj duhovnik v Sežani, za kraškega dekana. Sedaj bo izvrševal službo tudi v Povirju, Škocijanu in Divači, ter bo predsedoval na duhovniških skupščinah na Krasu.

Pretep v St. Petru na Krasu

Trst, 9 sept. 1939. Iz št. Petra na Krasu poročajo, da je pretekli teden iz raznih razlogov nastal nevaren pretep, ki je zavzel do sedaj še nepojmljive razmere in seveda tudi posledice. Iz doslej neznanih razlogov so se spopadli fantje, menda radi dela ali kaj, tako hudo, da je morala poseči oblast, ki jih je komaj pomirila. Posledica tega pretepa je seveda več aretacij in pa velika škoda, ki so jo potniki lahko opazili na postaji in drugod. Zgledalo je kakor, da bi šlo za kak prevrat. Razumljivo pa je to tem bolj, če pomislimo, da se je pretep izvršil v dneh, ko je bila vsa javnost in ves svet v napetosti in da je morda tudi tu treba iskati vzroke tega in takih dogodkov.

Strela ranila sedam oseb

Grahovo, septembra 1939. — Med hudourjem, ki je vladalo nad Gorami 7 t. m., je strela udarila v barako, kamor se je zateklo sedem kmetov, ki so se hoteli na ta način zaščititi pred nevihto. — K sreči ni bilo nobene smrtno žrtve, vseh sedem pa je zadobilo precej teške opekline od strele. Po prvi pomoči so jih prepeljali v goriško bolnišnico.

Novi prefekt v Gorici

Kakor smo že javili, je bila cela vrsta prefektov v Italiji premeščena ali pa upokojena, med temi je bilo tudi nekaj prefektov iz Julijske Krajine. Za novega prefekta v Gorici je bil imenovan z zdajšnjim dekretom dr. Aldo Cavani, ki je bil prej za prefekta v provinciji Catanzaro. Dosedanji prefekt je bil E. Manno, ki je bil imenovan za vicegubernerja Rima.

Afera crne burze

Trst — Prema vestima trščanske štampe uz poznata trščansku aferu »crne burze« bio je upleten i jugoslavenski brodovlasnik Ante Topić, za kojega je u Trstu rečeno, da je pobjegao u Ameriku. Sad je u talijanskoj štampi izašla Topićeva izjava, u kojoj on demantira, da bi imao bilo kakve veze s aferom »crne burze«.

Magnezij iz mora

Trst — U središtu otsjeka za proučavanje, koji je obrazovan pri najvećem talijanskom društvu za kemijsku proizvodnju, vrše se ispitivanja o načinu, kako da se iz morske vode dobije magnezij. U tom pogledu talijanska kemijska industrija postigla je uspjeh i dobila je magnezij sa 99,8 posto čistoće. Ovo otkriće veoma je značajno s gledišta autarije, jer će uskoro biti stavljeno državi na raspoloženje jedno bogatstvo toga metala, koje je praktično bez granica.

GRADJENJE ARMIRANIM BETONOM

Trst — Zabranjeno je upotrebljavati armirani beton kod bilo koje civilne gradnje. Dosada se zabrana odnašala samo na niže gradnje.

Idrijski rudnik ostane v državnih rokah

Ljubljanski »Slovenec« je dne 7. septembra prinesel tale članek o idrijskem rudniku:

»Pred prilično tremi meseci je vlada se posebnim odlokom pooblastila finančnega ministra, da sme glede našega rudnika izdati daljnosežne ukrepe, da ga sme celo prodati zasebni družbi. Vsebinska tega odloka, ki je bil strogo administrativnega značaja in je tvoril le nekak okvir za nadaljne odredbe, je prišla v javnost v zelo nepopolni, povzročeni obliki; očitno tisti, ki so odlok čitali, istega niso dobro razumeli. Tako se zgodilo, da je bila nenadoma vsa javnost zaskrbljena, zbegana. Rudarji so se bali, da se jim pod zasebno družbo poslabša položaj. Upokojenci so vzdihovali, da bodo ob prenosu lastništva njihove pravice okrnjene. Vse mesto z vsem okrajem vred je bilo zaplašeno z mislijo, da bo zasebna družba v kratki dobi izčrpala vsa ležišča rude, obratovanje rudnika bo prenehalo in mesto z vso okolico bo obsojeno v gospodarsko smrt. Že pred dobrim mesecem je »Slovenec« v kratki notici skušal te strahove razgnati. Glede na zgoraj omenjeni odlok je napisal: »Predvsem je treba podčrtati, da zakonski načrt predvideva, da bi večino nove družbe prevzela država in javna bitja.«

Kavarne brez kave v Italiji

Kakor je znano je izdala italijanska vlada pred kratkim odredbo, s katero se prepoveduje uporaba kave in čaja in so za prekršitev te odredbe predpisane precej stroge kazni, ki so pa več ali manj brez pomena, ker kave ni moči nikjer dobiti. Vsled tega je nastala za kavarne nerodna situacija, ker ne morejo točiti kave ter so vsled tega zgubile svoj pomen.

Italija ima sicer precej lastne kave, ki jo zlasti dobiva iz Abesinije in znani so primeri, ko je vlada delila to kavo celo zastoj med ljudmi, tako tudi v Trstu. V zadnjem času pa je bila vsa produkcija kave določena za izvoz, da se dobijo za državo tako potrebne devize in zlato ter se je moralo ljudstvo v državnem interesu uživanju te dobrote odpovedati. Po neki vesti pa je sedaj vlada razpisala konkurz za iskanje nadomestka, ki naj bi nadomestil kavo in čaj, da bi tako zadovoljili vsaj deloma one, ki čutijo pomanjkanje po teh dobrinah.

Zabrana slobodne prodaje kukuruza

Trst. — Ovogodišnja ljetina kukuruza je vrlo slaba. Bila je velika suša, pa nekotim seljaci na Istri nije urodilo ni onoliko koliko su posijali. Radi toga je vlada odredila da sakupi sav kukuruz, koji se ubere u Italiji i koji se uvažava iz inozemstva. Privatna trgovina novim kukuruzom ili ostacima stare ljetine je zabranjena. — Vlasti će otkupiti kukuruz po cijeni oko 98 lira. Pokrajinske zadruge mogu već sabirati kukuruz i isplaćivati seljacima predujam od 85 lira po kvintalu, a razliku će im naknadno platiti, kad se kukuruzu definitivno odredi cijena prema vrsti, tvrdoći i količini vlage u kukuruzu. Srednja cijena će biti oko 98 lira.

Novac iz novog materijala

Trst. — Talijanska vlada je odlučila da kuje sitni novac od 20 i 50 centezima te od 1 i 2 lire iz jedne posebne smjese nazvane akmonital. To je naročita smjesa od čelika i aluminija. Naziv akmonital dolazi od riječi: acciaio monetario italiano. To će učiniti radi toga jer su za dosadašnje kovanje novca morali iz inostranstva uvažati nikel i bakar, a za novu leguru akmonital imaju svog čelika i aluminija.

Sakrivanje živežnih namirnica

Trst. — Izašao je zakonski dekret prema kojemu se kažnjavaju robijom do 3 godine i globom do 10.000 lira trgovci, koji nakupe živežne namirnice i drugu robu više od redovne potrebe za svoje poduzeće tako prouzročie povišenje cijena i poremećenje trgovine. Isto tako se kažnjavaju globom do 10.000 lira i proizvođač živežnih namirnica i robe pa ih sakriva, a ne pusti na prodaju da time dobije veću korist.

DR. MARTINZ PENZIONIRAN

Pula. — Općinski liječnik u Pulj dr. Martinz je penzioniran. Dr. Martinz bio je skoro 40 godina kao liječnik u službi puljske općine te je vrlo dobro poznat među našim svijetom po selima oko Pule, kamo je po svojoj službi redovno dolazio. Kroz dugi niz godina svog službovanja znao si je steći popularnosti među našim ljudima.

Dalje je priobčil pomirjevalno vest, po kateri so se pokrajinska oblastva pri odločilnih činiteljih živo zavzela za življenjski problem Idrije. Danes moremo z veseljem sporočiti, da je bilo »Slovenčev« pomirjevalno poročanje utemeljeno. Doznali smo iz dobro poučenega vira, da je pristojno mesto v Rimu odločilo, da idrijski rudnik ostane državna last. Rudnik bo odslej odvisen od finančnega ministrstva, ne več od ministrstva za javna dela. Vse drugo ostane v glavnem pri starem.

Zvedeli smo tudi, da imajo pri ugodni zadovoljivi in hitri rešitvi tega važnega vprašanja veliko zaslugu pokrajinska oblastva. Rudarji in drugi prizadeti krogi so se z zaupanjem obrnili na odločujoča mesta, zlasti na pokrajinska oblastva, katerim so razložili svojo skrb ter jih prosili za posredovanje. Prefekt in šef javne varnosti v Gorici sta blagohotno in objektivno preiskala položaj in se z vso vnemo zavzela za pravilno rešitev vprašanja. Rudarji in z njimi vsa Idrija so njima in vsem drugim oblastvom iskreno hvaležni, da so modro ocenili in razumeli socialne in gospodarske potrebe idrijskega prebivalstva in tako uspešno posredovali na najvišjih mestih v njihovo skupno korist.

Ograničenje potroška mesa

Pula. — Našoj zadnji vijesti o zabrani klanja i prodaje mesa i mesnih proizvoda u mesarnicama, salumerijama te serviranja mesnate hrane u gostionicama i bifejima u četvrtke i petke dodajemo, da se ne smije klati telci, koji nemaju 100 kg. U četvrtke i petke može se prodavati i servirati mjesto mesa svježa ili konzervirana riba.

Pod avtomobil je prišla

Bovec, septembra 1939. — Na cesti Bovec-Čedad je prišla pod velik avtomobil tvrde Tomad iz Čedada 22-letna Kristina Mlekuževa iz Boveca. Nesreča se je zgodila v trenutku, ko je z nasprotni strani prišel avto in se je moral kamion umakniti na desno pri tem pa je prišla Mlekuževa pod teška kolesa, ki so ji zdrobila lobanjo. Smrt je nastopila takoj. — Šoferja so aretirali in predali oblastem.

Nesreča na godiškem mostu pred sodiščem

Kakor smo pisali se je v maju t. l. zgodila na mostu pri Podgori težka nesreča, ki je zahtevala kar štiri smrtno žrtve. Kamion, ki je bil naložen do vrha s deskami in ki sta vodila 26-letni šofer Ivan Jereb in 44 letni Ivan Brus, oba iz Idrije, se je zaletel v ograjo ter vrgel tri vojake, ki so baš tisti moment stali ob ograji, v strugo Soče, kjer so se ubili in pritisnili ob ograjo nekega mehanika iz Štandže, da je kmalu nato umrl. Po procesu, ki je trajal precej dolgo, je bil šofer Jereb kaznovan na dva leti ječe in 300 lir denarne kazni, a Brus na 200 lir denarne kazni.

Deset let umobolnice

Kakor smo svoječasno poročali, je v maju t. l. umrl zaradi zadušitve 5-letni Marij Cokič. Njegovo smrt je zakrivila umobalna sestra Lidija, ker je prinesla v sobo, predno so šli spat, posodo z žerjavico. Zaradi razvijajočega se ogljikovega dvokisa so naslednje jutro našli Marija že mrtvega, a omenjeno Lidijo težko zastrupljeno s plinom. Po ozdravitvi so Lidijo pregledali psihijatri in ugotovili, da zaradi umobolnosti ni v nobeni meri odgovorna za dejanje. Zaradi tega je niso postavili pred sodišče, temveč so jo dali v umobolnico, kjer bo morala biti 10 let.

Izpred goriškega sodišča

Goriško sodišče je obsodilo: Angelo Colja, staro 40 let, iz Grahovega zaradi prekršitve policijskega opomina (ammonizione) na 5 mesecev zapora. Ivano Čuferjevo, staro 33 let, iz Podbrda zaradi kršitve odredbe o prisilnem bivanju na en mesec in 10 dni zapora. Ivana Cotiča na 1200 lir den. kazni in Rafaela Kavčiča starega 18 let, oba iz Dornberga, zaradi lova brez dovoljenja, Riharda Pavšiča iz Gorice, starega 38 let, na 4 mesece in 15 dni zapora zaradi ostudne in nepobojljive pijanosti.

UKINUČE ZRAČNE LINIJE RIJKA—PULA

Rijeka. — Redovna zrakoplovna linija Rijeka—Pula—Venecija je radi općeg skućenja prometa sasma ukinita. Zrakoplovna linija Trst—Pula—Lošinj—Zadar—Ancona, obavljat će se tri puta u sedmici, dok je dosada bila svakog dana.

DROBIŽ

Bazovica. — 17-letnega voznika Josipa Dodiča je okradel tat Emilij Giorgini med potjo, ko se je vračal domov z izkupičkom drv. Pred sodiščem je bil tat kaznovan na 6 mesecev zapora.

Bilje. — Preteklega tedna je ponoči pričelo goret v stanovanski hiši industrijalca Ivana Savnika. Požar je uničil del strehe in močno poškodoval ostali del stavbe. Vzrok požara je zaenkrat neznan. Škode je oko 15.000 lir.

Čepovan. — Ker sta zvišala cenovno jectivam, sta bila kaznovana trgovca Dionizij Šavli in Salvatore Sanfilippo. Prodajala sta kavo, ko je bilo še dovoljeno, po višji ceni, kakor je predpisano v deželnem ceniku.

Črni vrh. — Karabinerji so aretirali 35-letnega Ivana Perovičiča iz Idrije, ker je osumljen, da je ukradel večjo količino tobaka v trafiki Štefanije Zorc.

Gorica. — Pred sodiščem je bil kaznovan delodajalec Alojz Luin iz Grahovce, star 33 let, ker ni dajal delavcem minimalne plače, kakor je predpisano po zakonu. Dobil je 500 lir. den. kazni.

Gorica. — Po naredbi ministrstva bodo šole začele s poukom po vsej Italiji dne 16. oktobra.

Gorica. — Zveza trgovcev je odločila, da bodo odslej odprti hoteli in restavracije od 6 zjutraj do polnoči, a vinotoci in bari od 7. do 23. ure. Zaprtje lokalov v ostali provinci, izvzemši goriško občino, pa se bo vršilo eno uro prej.

Grahovo. — 43-letni Josip Simončič je padel z lestve, ko je šel na senik, in si prebil lobanjo. V težkem stanju so ga prepeljali v goriško bolnišnico.

Pazin. — Kotarski sud u Pazinu osudio je globom od 100 lira Antuna Staraja, gostioničara iz Dolenje Vasi kod Lupoglave, jer je prodavao vino, koje nije imalo propisani stupanj alkohola.

Šmarje. — 27-letni Vladimir Colja iz Trsta je na cesti pri Šmarjah padel s kolesa in si pretresel žmaganje.

Šmartno pri Kojkem. — V težkem stanju so pripeljali v bolnišnico Ivana Sulina iz Gorenjega. Ker je v nezavesti, ni mogel povedati, kdo ga je ranil.

Tolmin. — Aretirana sta bila 27-letni Viktor Valentincič in 32-letni Peter Muravec oba iz Kala pri Kanalu, ker sta z grožnjo zahtevala vina od gostilničarja kljub pozni uri in kljub temu, da sta bila zelo pijana. Gostilničar je poklical karabinerje, ki so ju aretirali.

Trst. — 58-letna Marija Samec je padla in si pri tem zlomila dve rebri. Zdravitvi se bo morala 5 tednov.

Trst. — 26 dni se bo morala zdraviti Francka Kavčič vo Cesar, ker je tako nerodno padla, da si je zlomila ramo.

Trst. — Prometno ministrtvo priporoča šoferjem avtotaksijev, da naj ne upošujenihl gamaš temveč naj se poslužujejo dolgih hlač in ovojnic.

Trst. — Umrli so: Ferjan Alojz 52 let, Gorjup vd. Pletner Ana 87, Zidarčič por. Semič Ljudmila 28.

Trst. — Prefekt je odredil, da so oblasti zaprele trgovinu Mušiču Francu, ker je imel v trgovini 44,53 kg skrite kave.

Trst. — V mesecu maju je poraba mesa znašala v mestu 634.556 kg. Dnevni konsum je znašal torej 21.150 kg, t. j. 90 gramov na vsakega Tržičana. Listi pišejo, da je konsum mesa v Trstu precej velik.

Trst. — Pred sodiščem je bil oproščen Rajmund Urbančič, ki je pred nekaj dnevi ukradel v cerkvi svečo. Zaradi tega je bil takoj postavljen pred sodišče, ki ga je kaznovalo na eno leto in pol ječe in 1000 lir kazni. Urbančič je nepoboljšljiv tat in ima na vesti že preko 20 tatvin. Ker na sodišču ni nastopila tožeča stranka (cerkvene oblasti), je bil oproščen.

Velike žablje. — Umrli je v visoki starosti 71 let posestnik in gostilničar Josip Vrtovec. Sožalje!

Težka kazen za ukradeno žganje

Pred goriškim sodiščem sta bila kaznovana Gostiša Anton, star 26 let in Franc Habe, star 27 let, oba iz Črnega vrha, prvi na 2 leti in 3400 lir denarne kazni, drugi na 4 mesece zapora ter plačilo vseh stroškov zaradi pretepa in pijanosti in kraje. Pred nekoliko meseci sta oba napadla Franca Trosta v neki gostilni blizu Črnega vrha, ker ni hotel zlepa izročiti steklenice žganja. Prišlo je do pretepa pri katerem je bil Trošt ranjen in pritem sta mu napadalca vzela tudi žganje. Zaradi tega sta bila kaznovana na tako teško kazen.

VANJSKO POLITIČKI PREGLED

Taktika poljskog maršala

Bruxelles, 9. rujna. U vijestima iz Poljske kao i u onima iz Berlina, potvrđuje se, da Poljaci uzmiču bez velikih gubitaka. Neutralni promatrači u Poljskoj izjavljuju, da se Poljaci ne mogu upustiti na 2500 kilometara dugom ratištu u borbu protiv znatno jačeg neprijatelja, te nastoje da boju liniju skrate, kako bi mogli pružiti otpor prodoru njemačke vojske. U poljskim se krugovima ističe, da je maršal Rydz-Smigly i u bojama protiv boljševika godine 1920. primjenio sličnu taktiku. I tada su se poljske divizione povukle gotovo za tisuću kilometara, prije nego su se upustile u odlučnu bitku. U poljskim krugovima se nadalje ističe, da do sada nije uopće ni došlo do većih bojeva. To dokazuje također neznatan broj zarobljenika.

SOVJETSKE DRŽAVLJANI NAPUŠTAJU ENGLESKU I FRANCUSKU

Dva sovjetska parobroda dobila su u zadanu da prevezu iz Evrope sovjetske podanike. Jedan će parobrod primiti sovjetske građane iz Francuske, a drugi iz Engleske.

Uloga Južne Afrike u ratu

Južnoafrička unija je neznatnom većinom glasova izglasala prekid odnošaja sa Njemačkom te se sada nalazi u ratu sa Njemačkom. Vlada objavljuje da će se sudjelovanje Unije u ratu nužno morati ograničiti uslijed geografskih obzira i iz drugih razloga. Primarna dužnost zemlje je da svoje obrambene snage što više usavrši, da osigura Uniju protiv svakog napadača. Unija će snabdjevat i svoje saveznike živčanim namirnicama i drugim sirovinama. Unija nema nikakvog spora sa njemačkim narodom i njezina je svrha samo da se uništi jedan sistem, čija je namjera bila da putem nasilja vlada nad svijetom.

MANJINSKI PROBLEMI

HAPSENJA MADŽARSKIH MANJINA U SLOVAČKOJ

Madžarska telegrafska agencija javlja iz Ungvara, da su slovačke vlasti počele s hapšenjem madžarskih manjina u masama. Vodja Madžara u Slovačkoj grof Esterhazy stavljen je pod redarstveni nadzor.

MADŽARSKA I ROMUNIJA

se pogajata za manjinski sporazum

Potrujeje se vesti o tem, da se madžarska i romunska vlada hitro pogajata za manjinski sporazum. Madžarska vlada je že dostavila svoje predloge, zdaj jih pa romunska vlada proučuje in bo nanje stavila svoje protipredloge. Ta pogajanja so uvod za nenapadnalno pogodbo med Madžarsko in Romunijo.

VIJESTI IZ ITALIJE

TUDI ZA NADOMESTKE VELJAO ZAKONI

Finančni ministar je te dni izdal stroge odredbe, ki zadevajo promet z nadomestki kave. Tako je med drugim prepovedano trgovcem, da imajo odprte več kakor tri škatlice surrogata za prodajo. V kavarnah, barih itd. pa imajo lahko dva paketa po pol kg največ ali pa enega za 1 kg.

PREJAVA NOVORODJENČADI, KRSNA IMENA I VJENČANJE

Poznat je postupak kako treba prijaviti kad se dijete rodi i kakvih se sve ima nepravila kod davanja imena djetetu. Sada je izašao u Gazzetti Ufficiale dekret, kojim se preinačuje dosadašnji postupak.

Novorodjenca treba prijaviti uredu za civilno stanje, dakle općini, u roku od 10 dana, a ne 5 kao što je prije bilo. Prema tom dekretu dijete ne može da nosi isto ime kao živi brat ili sestra, ni kao živi otac, odnosno živa majka, niti može da ima ime jednako prezimenu. — Zabranjeno je davati djetetu ime, koje je protivno nacionalnom ili vjerskom osjećaju, javnom poretku, niti ime geografske oznake. Ako je novorodjenče talijanski državljanin, ne može imati strano ime.

U propisima za sklapanje braka određeno je da talijanski državljanin ne može sklopiti brak sa licem stranog državljanina, ako nema pristanka ministarstva unutrašnjih poslova.

VELIKE NAGRADE ZA SUROGATE

Notranje ministarstvo je z dekretom predpisalo dva natečaja za surogate nacionalne produkcije, ki bi nadomestili kavu. Nagrade v obel natečajih so po 5.000, 3.000 in 2.000 lir.

GÖRING OPTUŽUJE ENGLESKU

Zašto je Njemačka ušla u rat — Korist od osvojenja Poljske Riječi o miru

U subotu poslije podne pruski ministar pretsjednik maršal Göring održao je preko svih njemačkih radio-stanica govor iz ureda njemačkih tvornica oružja u Berlinu. U tom govoru optužuje Englesku da je skrivila rat, a Njemačka da je morala ići u rat. Neposredni povod borbe, njezina polazna tačka bio je prirodni zahtjev da se jedan njemački grad, Danzig vrati u sastav Njemačke. Njemačka je predlagala — rekao je Göring — da se naročito cestom i željeznicom prugom osigura promet pokrajine Istočne Pruske Poljska vlada je odbila taj prijedlog. Da iza Poljske se diže sjenka one države, koja je svuda i u svako doba ustajala protiv Njemačke kadgod i gdje god je Njemačka radila na zaštiti svojih opravdanih interesa. Kadgod i gdje god je Nijemac pokušavao održati mjesto, koje mu pripada udarao je na njega Britanac. U času kad je bio na snazi naš prijedlog, trebala je Engleska reći Poljacima: »Slušajte, njemački zahtjevi su opravdani.« Ali, Engleska je postupila baš protivno tome — podstrekivala je Poljsku. Nije Englezima stalo do Poljske. Mare za Poljsku kao što su marili za Češku.

Zatim je ministar Göring u duljem izvještaju prikazao pozicije Njemačke s jedne, a Engleske i Francuske s druge strane, na vojničkom, privrednom i unutarnje-političkom polju. Na sva ta tri

polja, prema njegovoj tvrdnji. Njemačka imade neuporedivo bolje šanse, koje su kud i kamo bolje nego godine 1914. Smatra da bi svaki napad na Siefridovu liniju značio uzaludno prolijevanje krvi, jer je ona po njegovom mišljenju neosvojiva. Njemačka je jakom protuero-planskom obranom osigurana od napada iz zraka, a isto tako njezine obale su zaštićene minama i podmornicama. Na privrednom polju, tvrdi dalje Göring, Njemačka će, naročito osvojenjem Poljske, imati veliku prednost nad Engleskom, osobito u pogledu proizvodnje ugljena, žitarica i raznih ruda.

Göring je završio svoj govor riječima: »Neka protivnici znadu ovo: Za Nijemce ne može ni da se zamisli mir, čija bi cijena bio naš vodja. Uništiti vodju, značilo bi uništiti njemački narod. Jer mi smo objavili svima i svakome: Njemačka to je Hitler, Hitler to je Njemačka. Ako to žele dirnuti, mi ćemo se boriti do skrajnjih granica. Ako mora tako da bude. U tom slučaju otpočet će borba, kakva se još ne pamti, borba kakva se ne može predstaviti. Ali postoji još nešto, što se ne može ni zamisliti, da bismo bili u stanju da kapituliramo. Pristajemo na sve žrtve, na sva odricanja, na svaku nevolju, ali nikad ni po koju cijenu ne ćemo više pristati na kakav novi versailleski diktat!«

PREDVIDJANJE RAZVOJA DOGODAJA

Na početku svjetskog rata nitko nije ni iz daleka računao da će rat tako dugo trajati. U sadašnjem ratu, iako Nijemci vrlo brzo napreduju u Poljskoj nitko nije tako naivan da misli da će rat svršiti, makar i Poljska bude okupirana. Nastati mogu razne nove, neočekivane kombinacije. Na zapadnoj fronti su dva čelična bedema između saveznika i Njemačke: Mažnotova i Sigfridova linija. Ove se lako ne prelaze. Velika je zagonetka i Sovjetska Rusija. Morat će se čuti i njezin glas. Za svjetskog rata Rusija je pridonijela najviše žrtava, a najviše je izgubila. — Ona se sada koristi iskustvima carističkog režima i prema tome u korist svoje zemlje udešava stav prema sadašnjim prilikama. — Englezi namjeravaju da blokadom, na ekonomskom polju unište Njemačku. Zato vele, da će rat trajati 3 godine. — I Francuzi se upiru na svoju ekonomsku nadmoć. — Saveznici se uopće drže načela, da pobjedu iznose živi, a ne mrtvi i da će pobjediti onaj, koji bude pobjedio zadnjih 15 minuta u ratu.

I talijanska štampa čini izvjesne prognoze za razvoj rata i događaje u Evropi. Zagrebački »Obzor« piše o njihovim prognozama, prema kojima Poljska ne će moći još dugo izdržati pritisak 90 njemačkih divizija i zato u slučaju, da cijela Poljska bude okupirana ili da se prije toga Njemačka odluči da ponovi ponudu mira kao što je to odlučila 29. kolovoza, rat će na istoku biti neminovno likvidiran.

ČEHOSLOVAČKE LEGIJE

Čehoslovački poslanik u Parizu, čiji je diplomatski položaj francuska vlada priznavala i nakon okupacije Češke sa strane Njemačke, izdao je proglas na Čehe koji žive u Francuskoj, u kojemu ih poziva da stupe u francusku vojsku. U ovaj čas živi u Francuskoj 60 do 80 hiljada Čeha i Slovača.

Za vrijeme davanja radiovijesti iz Londona na češkom jeziku izjavio je Jan Masaryk, sin bivšeg pretsjednika Čehoslovačke: »Konačno je došao sat reparacija i rat je protiv nepravde i nasilja započeo. Za kratko će se vrijeme češke legije opet jednom boriti uz bok demokratskih vlasti. Mi Česi, možemo biti uvjereni da će vodstvo naših poslova doskora biti opet u našim rukama.«

SLOVAČKA VLADA PROTIV LEGIJA

Slovačka vlada objavljuje da će svaki slovački građanin koji bude stupio u čehoslovačke legije, koje se osnivaju u Engle-

Naprotiv na zapadu i prema mišljenju talijanske štampe nema izgleda, da će dotle fronta biti pomaknuta, jer se smatra sigurnim, da Njemačka ne će poduzeti ofenzivu na ovome ratištu, nego da će i dalje nuditi garancije i davati miroljubive izvještaje Francuskoj. Na taj način će se, kako tvrde ovdlašnji listovi njemačko-poljski sukob ne samo formalno, nego i taktički odijeliti od rata na zapadu. Ako ne bi došlo do kakve nagode, rat na zapadu bit će nastavljen i tu će morati pasti konačna odluka, na koju će se, kako po svemu izgleda, morati čekati dugo vremena. Ovaj rat na zapadu u koliko bude vođen istom taktikom kao i prošli europski rat, protegao bi se u beskonačnost.

No to će, veli turinska »Stampa« vjerojatno prisiliti Hitlera, ako njegova miroljubiva uvjeravanja ne naidju na razumijevanja u Francuskoj, da poduzme inicijativu za odlučnu akciju na Rajni i tako onemogući t. zv. bijeli rat, na koji se sprema Velika Britanija, da ekonomski priguši Reich. Ovaj list ne isključuje također mogućnost, da bi njemačka okupacija poljske kao i dalekosežne posljedice njemačko-ruskoga pakta i eventualni ulazak Rumunjske u utjecajnu sferu Reicha mogao onemogućiti uspjeh britanske blokade i ekonomskog rata, pa da bi u tom slučaju Njemačka mogla ostati do kraja u defenzivi i tako prisiliti generala Gamelina, da prihvati ponudjeni mir ili da se odluči na ofenzivu.

skoj, Poljskoj i Francuskoj, biti ustrijeljen, ako bude zarobljen u borbama protiv Njemačke. Osnivanje tih legija protivni se međunarodnom pravu, budući da je Slovačka od 14. ožujka nezavisna država.

I VLADA PROTEKTORATA PROTIV LEGIONARIMA

Vlada Protektorata Češke i Moravske objavljuje ovu opomenu: »U vezi s proklamacijom, koju je pretsjednik države u zajednici s vladom uputio 8. septembra 1939. češkoj javnosti, vlada upozoruje sve državljane protektorata, i to najenergičnije, da pristupanje vojnim formacijama ma koje vrste, koja bi se obrazovale u inozemstvu, pretstavljaju veleizdaju, za koju će biti izrečene najstrože kazne. Vlada protektorata naročito opominje na posljedice, koje će snaći sve one državljane protektorata, koji bi kao članovi stranih vojnih formacija u borbi s Njemačkom dopali ropstva.«

Slovački poslanik u Varšavi proglašen veleizdajnikom

Na prvi dan ratnih operacija slovački poslanik u Varšavi dr. Satmari posjetio je ministarstvo vanjskih poslova i predao poljskom ministru službeni dopis, u kojemu u ime slovačkog naroda izrazuje simpatije poljskom narodu u njemačko-poljskom ratu. To je isto govorio i na varšavskom radiju.

To je silno boćnulo slovačku vladu, pa je odmah izjavila, da Satmari nije imao nikakvih uputa od vlade, već da je dao izjavu u svoje ime. Niemu je 30. pr. mi oduzela funkciju poslanika, a državno tužništvo u Bratislavi povelu je protiv njemu postupak na osnovu zakona o zaštiti države.

Državno tužništvo također je dalo zaplijeniti sav njegov imetak, koji se nalazi na području Slovačke republike, a zamolilo je također druge države, na čijem području bi mogao da se nalazi imetak dra Satmare, da njegov imetak zaplijene.

Razumljivo je, da je dr. Satmari ostao u Poljskoj.

SOVJETI ĆE TRGOVATI I SA POLJSKOM

Sovjetska vlada saopćila je poljskom poklarsu u Moskvi, da se Sovjetska Rusija nada, da će i za vrijeme rata moći održati s Poljskom redovite trgovačke odnošaje.

RATNI CILJEVI ENGLESE I FRANCUSKE

Londonski list »News Chronicle« iznosi kao ratne ciljeve Velike Britanije i Francuske slijedeće: 1. Potpuni slom nacionalizma, 2. obnovu suvereniteta Češko-Slovačke, 3. potpunu samostalnost i suverenitet Poljske i 4. potpuno razoružanje. List nadalje piše, da Velika Britanija i Francuska ne trebaju streptiti pred budućnošću, jer su izvori njihovih snaga nepresušivi. U Parizu i Londonu nisu uvedene karte za kruh, za ugljen i za ostale potrepštine kao u Njemačkoj. U vrijeme rata ne može se ništa kupiti u inozemstvu bez zlata, a poznato je, da Njemačka ne raspolaže velikim zlatnim zalihama. Ona nema dovoljno niti sirovinama niti živčanih namirnica i upućena je samo na uvoz, a uvoziti ne može nitko koji nema čime platiti. Današnji njemački uspjesi u Poljskoj samo su privremeni. Njemačka je daleko od pobjede.

MALE VIJESTI

Koliko je držav v sedanji vojni? Oba tabora sta sledeća: na strani Nemčije pomaga aktivno s svojim četama na vzhodni fronti v Poljski »neodvisna republika« Slovačka, na strani Poljske so: Anglija, Francija in angleški dominijoni: Indija, Avstralija, Kanada, Nova Zelandija in Južna Afrika. Prekinili sta vse stike z Nemčijo toda nista napovedali vojne Egipt in Irak. Za bivšo Češko-slovaško je dr. Beneš izjavil, da se tudi ona bori proti Nemčiji.

Med Italijo in Francijo je popustila napetost. To se pozna po tem, da je bila ponovno odprta italijanska meja napram Franciji in da je Francija poslala znanega politika in prijatelja Italije Lavala v Rim na trgovske razgovore. »Petit Parisien« piše: »Odnosaji z Italijo so dokaz absolutne korektnosti.«

Vsi italijanski dopisniki, ki so na poljsko-nemški fronti, čeprav priznavajo silno nemško organiziranost in udarno silo nemških armad, kljub temu pa pišejo o poljskem vojaku z vso pohvalo. Dopisnik rimske »Tribune« Enrico Altavilla je napisal v svojem poročilu sledeće: Z golimi pestmi so napadali strojniška gnezda in sabljami so naskočili tanke. Odlši so mirno in z očmi polnimi ponosa v smrt. Hrabri vojaki so ti Poljaki. Ne bo jih lahko premagati.

Po zavzetju Varšave misli Nemčija skleniti mir, ako bi se dalo in vzpostaviti na zasedenem ozemlju Nemčiji prijateljsko poljsko vlado, kakor so to Japonci napravili na Kitajskem. Da bi si Nemci pridobili vsaj delno poljsko javnost, se pohvalno izražajo o poljskih vojakih. Hvalijo tudi ranjskega Pilsudskega in so mu na zavzetom grobu v Krakovu postavili stražo.

Nemški listi pišejo, da je moralo do tik pred vojno zapustiti poljsko ozemlje 80.000 Nemcev, ki da so bili zlostavljeni od poljskih oblasti. Zbežali so skozi zelo zastraženo mejo. Isti pojav je bil lansko leto, ko je šlo za Sudete.

General Abe, predsednik nove japonske vlade, je na koncu izjave o položaju v Evropi izjavil: »Do evropske vojne je prišlo zaradi slabega računa Hitlerja.«

Italijanski listi priporočajo prebivstvu, naje se odslej poslužuje vse bolj vina, sedaj ko ni kave. Pišejo, da je mogoče z uspehom nadomestiti vino, kjer je imela sedaj mesto kava.

Kako »Neue Züricher Zeitung« javljaju iz Helsingsfors, u Litvi je nastala žestoka novinska polemika o pitanju Vilne. Bivši diktaor Voldemaras i njegovi pristaše u redovima mlađjih časnika sile, da se iskoristi težak položaj Poljske i da se zaposjedne Vilna, dok pretsjednik Smetona i većina članova vlade strogo drže neutralnost Litve.

U dosadašnjim borbama u Poljskoj učestvovalo je pola milijuna poljskih vojnika, a dva milijuna još nisu ušla u borbu. Povlačenje poljskih trupa izvodi se po planu, koji su preporučili francuski i britanski generalštab.

»Neue Züricher Zeitung« poroča, da je bilo na Poljskem već voditeljev narodnih manjšin, ki so bili internirani, izpuščenih proti oblubi lojalnosti.

Neki italijanski poročevalec s poljsko-nemške fronte piše med drugim o bombardiranju: »50.000 kg bomb, ki jih letala nosijo in 85.000 strojniških nabojev, morajo masčevati kri in solze, ki jih je prešla nemška manjšina, trpinčena od Poljakov.«

20-GODIŠNJICA »VEDETTE D' ITALIA«

Rijeka, 27. VIII. proslavio je riječki list »Vedetta d' Italia« 20-godišnjicu svog izlaženja. Njegov urednik dr. Arnaldo Viola odlikovan je prigodom potpisa pakta jugoslavensko-talijanskog prijateljstva, ordenom Jugoslavenske krune. Sušački »Primorski list« upravio je povodom 20-godišnjice opstanka Vedetti i njenom uredniku čestitku.

Razvoj in propadanje Prestranka

Postojna, septembra 1939. — Pred vojno je bil Prestranek ena izmed postaj brez večjega pomena na železniški progi Št. Peter—Postojna. Ko pa je bila postavljena meja med Italijo in Jugoslavijo na Snežnik in je vsa ta proga prišla v posest italijanske države, je sčasoma postal Prestranek zaradi svojega ugodnega položaja velika postaja za živino. Tedaj je prestranska postaja središče velikega železniškega prometa, kjer pravzaprav konča jugoslovanska železniška mreža in se vključuje v italijansko. Zaradi ugodnega položaja je bila postaja znatno razširjena. Napravili so več skladišč in obogatili prestransko postajo z napravami za izkrcanje živine. Zaradi vsega tega ni čudno, če se je naselilo mnogo železničarjev in drugih delavcev. Zgradili so 7 velikih poslopij za železničarje z vsemi tehničnimi udobnostmi, da ne govorimo o veliki šoli in fašističnih institucijah. Poleg tega so zgradili velike hleve, napajališča, tehtnice, senike itd. vse, kar je treba za prehranjevanje živine, prekravnanje in drugo. Težave so zaradi velikega pomanjkanja vode. Ker ni izvirkov, uporabljajo samo deževnico in pa sneg. Velike družbe, ki imajo trgovino z živino, so morale na lastne stroške napraviti drage napajalne naprave. Prestranek živi skoro izključno od tega tranzita živine. Vse priprave so tako obsežne, da je mogoče prekratiti 192 vagonov živine v 4 urah, kar pomeni velik prihranek na času pa tudi na krmi. Posebne priprave razkužujejo vagona, da ne bi nastale kužne bolezni. Kmetje v Prestranku in okolici tudi nekaj zaslužijo s prometom živine. Zaradi velikega prometa je treba tudi mnogo krme, ki jo oni prodajajo drž. železnicam. Poleg tega pa so popolnoma izkoriščeni vsi odpadki, ki jih prodajajo kmetom. Okoli 300 oseb delavcev, uradnikov itd. ima neposrednega dohodka od živine.

Do pred tremi leti se je razvijal promet normalno in na splošno zadovoljstvo. Od takrat pa je tranzit odšel na Reko, ki je tako vzela Prestranku precej dohodkov. Z usodo Prestranka se je pozabaval celo veliki trgovinski list »Il Solec«, ki piše, da je Prestranek občutno prizadet in da bi lahko zmogel s svojimi obsežnimi napravami in še večji meri razširiti promet, kakor ga je v dobi svojega največjega razvitka pred tremi leti. Zmanjšanje prometa je zelo občutno in je postalo tudi trajno, tako da stojijo naprave prazne in puste. List piše, da so višji vzroki odločili, četudi neekonomično in protiavtarhično zaradi daljše poti in večjega pomanjkanja krme ter nepopolne izrabe odpadkov, da je promet odšel na Reko. Prizadeti so tudi kmetje, ki so prodajali krmo in je sedaj nimajo kam prodati. Lokalne oblasti si prizadevajo, da bi na kakšen način rešile v obojestranski prid ta problem, ki je nastal v škodo Prestranka.

Ker je nemogoče pritegniti ves promet nazaj na Prestranek, si oblasti v Prestranku zamišljajo rešitev tako-le:

1. Reki naj se pustijo ves promet madžarskih volov;
 2. Prestranek naj prevzame ves uvoz goveje živine za odgoj iz Jugoslavije in Romunije;
 3. Podpirati uvoz novega jugoslovanskega kontingenta, določenega v protokolu v Rimu 4. avgusta t. l., skozi Prestranek, ki je v idealnem položaju da izvrši to operacijo.
- Na ta način bi država imela več koristi, promet bi se izvršil hitreje, manjši bi bili stroški in drage naprave, ki jih je zgradila država in privatniki, bi bile izkoriščene.

VIJESTI IZ ORGANIZACIJA

SAOPĆENJE IZ KANCELARIJE SAVEZNOG VODSTVA

I. Brisanje iz spiskov italijanskih državljanov

Večina jugoslovanskih emigrantov iz Julijske Krajine, ki je dobila jugoslovansko državljanstvo z opcijo ali z redno prošnjo, še ni dosedaj povzela nobenega koraka, da bi bila izbrisana iz seznama italijanskih državljanov.

V sedanjih napeti mednarodni situaciji, ko ne vemo, kako se bodo zasukale stvari, je nujno potrebno, da vsak emigrant jugoslovanski državljan dokaže kompetentnim italijanskim konzularnim oblastem v Jugoslaviji, da je že jugoslovanski državljan. Potrebno je zato predložiti kompetentnemu konzolatu prošnjo, da ga izbriše iz seznama italijanskih državljanov. — Prošnji naj priloži prepis odloka o državljanstvu, overovljen od kompetentnih oblasti (sodnije ali pa notarja).

Prošnjo za izbris iz seznamov italijanskih državljanov naj napravijo radi popolne sigurnosti prav vsi, tudi oni, ki so dobili jugoslovansko državljanstvo že pred 15 ali še več leti.

Naprašamo vsa včlanjena društva, da opozorijo nujno vse emigrante z okrožnicami ali pa z opozorili v lokalnem časopisu, da čimprej zaprosijo za izbris iz seznamov italijanskih državljanov. Posebno za emigrante jugoslovanske vojne obveznike je silno važno, da sedaj takoj uredijo vprašanje izbrisa iz ital. seznamov.

II. O železničkim radnicima

U smislu 2. člena novog pravilnika o radnicima državnih saobraćajnih ustanova pretio je otpust iz službe više stotina naših radnika koji su još italijanski državljani. Zahvaljujući intervenciji saveznog vodstva kod ministarstva saobraćaja i generalne direkcije, naši

radnici emigranti nisu više u opasnosti da bi izgubili službu. Ali ipak opasnost za nje nije potpunoma uklonjena. Generalna direkcija stupila je u kontakt sa ministarstvom unutrašnjih poslova, da bi u doglednom vremenu riješilo njihove molbe za državljanstvo. Postoji obećanje sadašnjeg ministra unutrašnjih poslova da će biti sve njihove molbe najdalje za dva mjeseca riješene.

Upozoravaju se zato železnički radnici koji još nisu podnijeli molbe za državljanstvo, da to odmah učine. Oni iz teritorija Banovine Hrvatske na Banskou vlast u Zagrebu, a iz ostalih krajeva zasada još uvijek na ministarstvo unutrašnjih poslova.

Iz kancelarije Saveznog vodstva.

*

OBAVESTILO!

Po tolmačenju raznih šefov železniških delavnic, kurilnic in sploh prometnih ustanov bi morali biti na podlagi 2. člena novega pravilnika o osebju železniških ustanov odpuščeni poleg ostalih tujih državljanov tudi jugoslovanski emigranti-delavci pri železniških ustanovah.

Na podlagi ponovnih intervencij je Generalna direkcija državnih železnic sprejela stališče Zveznega emigrantskega vodstva, da se omenjeni 2. člen novega pravilnika ne sme aplicirati napram našim jugoslovanskim emigrantom — tujim državljanom. Konkretno je že izdala odredbo vsem podrejenim organom, da naše emigrante ne smejo odpuščati iz službe in da jih v tem smislu ne smejo smatrati in postopati kot s tuji državljani.

Iz pisarne Zveznega vodstva.

IZ DRUŠTVA „NANOS“ V MARIBORU

Maribor, spetmebra 1939. — V nedeljo 3. t. m. je bila v društvenih prostorih svečana seja, na kateri so bili odlikovani nekateri društveni pevci za njihovo delovanje s kolajnimi in diplomami Pevske zveze v Beogradu. — To je bila ob enem zadnja društvena seja pred združitvijo z društvom »Jadranc« v novo društvo »Jadranc-Nanos«.

Sejo je otvoril društveni predsednik prof. Lojze Bizjak. Pozdravil je predsednika Ipavčeve župe prof. Mirka, ki je prišel na sejo, da kot pooblaščen zastopnik Pevske zveze odlikuje pevce. Društveni predsednik je poudarjal pomen in delovanje društva na kulturnem, socijalnem in narodno-obrambnem polju. Naglašal je potrebo poglobitve in srnitve dela v omladinskih vrstah. Prof. V. Mirk je stvarno in bodrilno razmotrival delovanje pevcev. Naglašal je uspehe, katere je zbor v zadnjem času dosegel s svojimi nastopi. Zbor je še mlad, toda poln elana, s katerega pomočjo se je v tem kratkem času uvrstil med najboljše zборе v Mariboru, ki imajo mnogo daljšo delovno dobo in več izkušenj. Poudarjal je važnost pesmi pri stremljenju narodnega dela in gojitev skupnosti. Z željo in prepričanjem, da dobo pevec šli po začetni poti tudi v novem društvu je prešel k razdelitvi odlikovanj.

Odlikovani so bili naslednji pevci: Mislje Ivan, z zlato kolajno; prof. Bi-

zjak Lojze, Gvardjančič Alojz, Prunk Josip, Resinovič Vinko in Znidarčič Josip s srebrnimi kolajnami, ter Grmek Alfonz z bronasto kolajno.

V imenu društva se je prof. Mirku zahvalil za odlikovanja prof. Bizjak. Po kratkem razgovoru je bila seja zaključena. S tem je bilo interno društveno delovanje zaključeno. V nedeljo 10. t. m. se bo društvo razpustilo in združilo istega dne z društvom »Jadranc« v novo skupno društvo »Jadranc-Nanos«.

IZ DRUŠTVA »SLOGE«

Kranj. — V nedeljo 27. avgusta t. l. je bila na strelišču v Struževem zaključna tekma za nagrado predsednika Zveze J. E. U. g. Dr. I. M. Čoka.

Kako veliko zanimanje vlada med našimi rojaki za strelski sport, jasno pričča številna udeležba na tej prireditvi, saj so »Slogaši« s tako vnmemo praznili naboje, da jih je bilo veselje gledati.

Razdelitev nagrad je bila dne 3. t. m. na lepo uspelem društvenem pikniku v Čirčičah, ki se ga je udeležilo nad 100 članov in članic. Prvo nagrado je prejel tov. Dovgan Anton, drugo Vidic Avgust in tretjo Vidic Franc.

Zmagovalci so bili lepih in praktičnih daril izredno veseli, želja vseh je pa bila da bi se letos še streljalo, pa čeprav samo za diplome.

toliko pomemben, da je redil več sto darskem oziru je bil rudnik za nas samo slovenskih rudarskih rodbin.

Gračinski sistem v dolini

Kakšno je bilo življenje v Idriji v prvih stoletjih rudnika, ne vemo. Podatki, ki jih imamo, se nanašajo le na upravo rudnika in na dogodke v zvezi z rudnikom samim. Verjetno je, da posebnega življenja izven rudnika in izven družin tedaj sploh ni bilo. Prevladoval je tedaj fevdalizem, pač tudi Idriji ni mogel nuditi drugega, kakor je nudil drugje. Lastniki rudnika so živeli izven Idrije in puščali v njej samo svoje oskrbnike, ki so gospodarili, vedrili in oblačili nad Idrijo in Idričani. Ko so zgradili še grad, je tako fevdalizem tudi v Idriji dobil svoj zunanji znak. Gračinski sistem, gospod in podložnik, se ni ločil od onega po deželi. Zunanja razlika je bila samo v tem, da je bil pri nas podložnik delavec in ne kmet, in da je bil v gradu le namestnik grofa, pozneje vojvode in cesarja. Rudniški gospod je delavcu odmerjal kos kruha in skrbel za njegove duševne potrebe v cerkvi in šoli. Tako je bilo tudi potem, ko so nastale občine, in tako je tudi danes. Pri imenovanju sedanjega dekana je imel grad prvo in odločilno besedo. Vse je bilo v njegovih rokah, o vsem je odločal, izven tega, kar je sam odredil ni smelo biti ničesar. Tudi pozneje, ko se je pojavilo družabno in kulturno življenje, je bilo v rokah rudniške uprave. Kdo se ne spominja velikega tirana in mogotca, zadnjega avstrijskega rudniškega predstojnika Josipa Billeka, pred katerim so se delavstvu šibile noge?

KNJIŽNICE V JULIJSKI KRAJINI

V svoji kolekciji »Enciclopedia del Lf. broc« je velika italijanska družba Mondadori izdala knjigo pisatelja Ettore Apollonia »Guida alle biblioteche italiane« (Vodič po italijanskih knjižnicah). Knjiga je dober priročnik za vsakega, ki se hoče spoznati z italijanskimi knjižnicami, ki imajo svetovnih sloves. Naj naštejemo samo nekatere največje in najvažnejše. Firenze imajo Biblioteca Nazionale Centrale z 2.210.000 knjigami, 3625 inkunabulami in 23.000 rokopisi, rimska knjižnica z istim naslovom ima 1.200.000 knjig, 1847 inkunabul in 5418 rokopisov, posebno je znana vatikanska knjižnica s 600.000 knjigami, 8.000 inkunabulami, 70.000 rokopisi, beneška Marciana ima 508.000 knjig. V Julijski Krajini so samo manjše knjižnice, ki seveda imajo izključno skoro same italijanske knjige in morda starejše slovenske, ki pa seveda niso pristopne prostemu ljudstvu. Videm ima občinsko knjižnico Joppi z 130.000 knjigami, 100 inkunabulami in 2411 rokopisi ter več cerkvenih knjižnic z bogatimi starinami. V Gorici je državna knjižnica (Biblioteca Governativa) 108.000 knjig, 34 inkunabul in 546 rokopisov. Predelana je bila 1919. s fuzijo stare Studienbibliothek z občinsko knjižnico in deželno knjižnico. Pred kratkem je bila ustanovljena knjižnica teološkega seminarja, ki je bila za časa vojne porazgubljena. Ta ima 30.000 knjig. Trst ima dobro knjižnico (Biblioteca Civica) s 180.000 knjigami, 332 inkunabulami, 331 rokopisi. Svoj začetek ima v stari knjižnici Libreria degli Arcadi Romano-Sonziaci. Prideljen ji je občinski diplomatski arhiv. Knjižnica poseduje rariteto »Atlas Major Geographiae Blaviana« v španščini. Poleg te knjižnice so še: vseučilišna z 24.000 zvezki, ki je zelo moderna, in knjižnica občinskega muzeja za zgodovino, umetnost in risorgimento s 13.000 zvezki, 9.032 pergamenti itd. V Istri je znana mestna knjižnica v Kopru (25.500 zvezkov, 1500 rokopisov) ter mestna knjižnica v Piranu. Obsežnejše so knjižnice v Puli: konzorcijška ima 41.000 zvezkov in 710 rokopisov, ki je nastala s fuzijo treh knjižnic in knjižnica vojaškega poveljstva z 50.000 zvezki, ki ima specijalen pomen in poseduje vse knjige bivše avstro-ogrške mornarice in hidrografskega zavoda Na Reki je knjižnica Nikolaja Tommasea s 35.000 knjigami in v Zadru mestna knjižnica Paravia s 75.000 knjigami in 770 rokopisi, ki jo je ustanovil l. 1885. Pier Alessandro Paravia. To je bila institucija, ki si je najbolj prizadevala razširiti italijansko kulturo v Dalmaciji.

HIMEN

V soboto 19. avgusta se je poročil v cerkvi sv. Jakoba idrijski rojak večletni predsednik Idrijskega krožka, odbornik »Tabora« in predavatelj CMD, profesor I. dr. realne gimnazije g. Janko Kumer z gospodično Berto Cehovo, hčerko višjega poštnega kontrolorja v pokoju, iz Ljubljane. Za priči sta baa ženinov brat Lojze, aktivni podpolkovnik in nevestin oče. — Iskrenim čestitkama se pridružujejo vsi idrijski rojaki kakor tudi številni znanci in prijatelji iz emigrantskih vrst in izven njih. Bilo srečno!

V nedeljo 10. septembra pa sta si obljubila, pred oltarjem v kapeli frančiškanske cerkve, večno zvestobo idrijski rojak in uradnik obč. zdr. bolnice g. Joža Rupnik in urednica slovenskega dela »Istre« in vse poznane rojakinja iz Prema gđ. Slava Boštjančičeva. Kot prič sta bila gg. Tone Laharnar in Lado Božič. Odičnim kulturnima delavcema in sotrudnikoma našega glasila pošiljajo iskrene in prisrčne čestitke mnogobrojni znanci in prijatelji iz idrijske doline in ostale Julijske Krajine, kakor tudi vsi sotrudniki in čitatelji »Istre«. Mnogo sreče in božjega blagoslova!

Zivljenje v idrijskom kotlu

Šele v drugi polovici preteklega stoletja smo dobili moza, ki nam je v kratkih besedah opisal življenje v tedanji Idriji. Bil je to postojnski dekan Peter Hitzinger. Stari Idričani so živeli prav tako, da je bilo v vsakem četrtletju, in z ske pa do denarske, ali od 1. do 1. vsak mesec. Tudi izplačevanje rudarjem se je v starejših časih vršilo mesečno in sicer tako, da je bilo v vsakem četrtletju, in z izplačevanjem tudi dobava žita, dvakrat na koncu četrtega, tretjč pa ob koncu petega tedna. Nedeljo po izplačevanju so imenovali veselo ali sladko, vse druge pa so bile kisle. Na veselo nedeljo so si privoščili tako samci kakor tudi družine nekaj priboljška. V zimskem času so se zbirali v gostilnah, v poletnem pa na izletih v okolici, posebno proti Sp. Idriji.

Na takih izletih in sestankih so dobro pili in jedli ter plesali. Kot plačilno nedeljo so prav posebno praznovali Martonovo, kot mejnik med letnim in zimskim delom. V starih časih so namreč kopali v rudniku samo po zimi, poleti pa so rudo izpirali in žgali. Le pičlo število rudarjev je kopalo celo leto. Slovesno so praznovali tudi pusta. Ob takih praznikih so si privoščili poleg juhe tudi palpete in žlikrofe in pljučk in priželjca, kot posebno priljubljeni krajevni ljudski jedi, in pečenko. Naša zgodovina tudi molči, od kje in do kdaj so naši žlikrofi. Nedelje, prazniki in tedni pred plačilnim so bili bolj postni, a so jih kljub temu prav voljno prenašali in preživljali.

(Nadaljuje se)

LADO BOŽIČ:

TO IN ONO IZ IDRJE

(Nadaljevanje)

Tudi dr. Kandlerjeva razlaga v zgodovini Primorske, da je ležal kraj Artara, ki ga omenjajo nekateri laški zgodovinarji, v današnji Sp. ali Gornji Idriji, ne drži. Tudi ta kraj je ležal ob Soči, morda pri Kanalu ali pri Idrskem.

Ustno izročilo, ki je seveda iz poznejših časov pravi, da so bivali v naših krajih le samotni drvarji in oglarji. Kdo so to bili, od kje so prišli, kako so živeli, o tem ne vemo ničesar.

Prvi dokument o naši kotlini, je to edini in najstarejši, ki se je ohranil, je neka listina iz 1.1319. ki jo je odkril Bianchi, s katero je odal oglejski patriarh Paganus nekemu Odorlicu iz čedadca ribolov v Soči in v vseh njenih pritokih posebno v Idriji in Idrski. Iz te listine sklepamo, da je pripadala idrijska dolina tolminskemu gospodstvu in z njim pod oglejske patriarhe, pozneje pa pod goriške grofe. Iz listin čedadskega kapitlja je razvidno, da je spadala dolina v cerkvenem oziru prvotno pod župnijo na št. Viški gori in z njo pod čedadski kapitelj in pod oglejske patriarhe. Ni pa iz njih razvidno, da bi stalo v dolini kako večje naselje. Omenjajo se samo večje kmetije. Bila je to prava divja dolina.

Idrija v zgodovini

Z odkritjem rudnika je stopila Idrija v tok življenja in zgodovine. Rudnik se je razvijal, kraj pa naraščal s priseljen-

ci, Lahi in Nemci. Kako je prišlo do tega, da so krstili kraj po reki ne vemo. Zakaj mu niso dali drugačnega imena? Prvotni redki naseljenci so brez dvoma imeli svoja imena za posamezne kraje, kmetije, grape, in hribe. Verjetno je, da so Lahi in Nemci prilagodili ime kraju po reki, ker so jim bila slovenska imena preveč tuja. Tudi drugače so utisnili močan pečat kraju, pečat, ki ga je izbrisala šele novejša doba. Nemci so bili gospodarji rudnika in tako doline, celo navadni delavci so bili v prvih časih Nemci. Slovenci, redko naseljeni, so se naenkrat znašli v veliki manjšini. Naš človek je imel pri rudniku edino zaslugo, da ga je odkril, kakor poroča pravljica, bogatstvo in dobiček pa je stoletja odnašal tujec.

Idrija naj bi nastala nemško naselje. Po svetu je šel glas o nemški Idriji, o slovenski ni bilo čuti. Še danes pravijo na Tolminskem, gremo v nemško Idrijo. Res je, da naši predniki niso mogli vzeti rudnika v svoje roke in bi ga tudi danes ne. Nanj so takoj planile tuje kapitalistične družbe in ga pričele z uspehom izkoriščevati. Naš človek je imel ves čas le podrejeno vlogo delavca — hlapca. Če je bil njegov pomen v gospodarskem oziru ničev, je bil pa velik v narodnem. Prodiral je namreč iz okolice v tuje naselje in asimiliral tujce, ter tako ustvaril slovensko Idrijo. V gospo-